

Kultur-og kirke departementet
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Saksbehandler: Siri Slettvåg
Direkte tlf.: 23 11 75 76

Vår ref.: 03/410-
Deres ref.:

Vår dato: 15.03.2007
Deres dato: 09.01.2007

Høring - forskrift til åndsverkloven

ABM-utvikling har i brev av 09.01.07 mottatt høringsutkast
– om endring av forskrift til åndsverkloven. Vi vil knytte våre kommentarer til de enkelte punktene i høringsutkastet.

1.0 Innledning

Arkiv, bibliotek og museer skal styrke kunnskapsutvikling, verdiskapning, kulturforståelse og kulturopplevelse. Institusjonene gir tilgang til informasjon, kunnskap og kultur. Opphavsretten har stor innvirkning på arkiv, bibliotek og museers rammevilkår. Skal abm-institusjonene kunne utføre sine samfunnsoppgaver på en hensiktsmessig og ressursbesparende måte, må rammebetingelsene legges til rette for dette. Det er derfor viktig at den foreslåtte forskriften gir handlingsrom både i forhold til digital eksemplarframstilling for bevaring og sikring og for mulighetene til å bruke ny teknologi for bedre resursutnyttelse og forenklet tilgang.

ABM-utvikling la i september 2006 fram bibliotekutredningen *Bibliotekreform 2014*, der strategier og tiltak for å utvikle det nye Norgesbiblioteket tegnes opp. For å møte utfordringene i framtidens kunnskapssamfunn, foreslås det både en organisatorisk reform, kompetanseutvikling og en satsing på innhold og tjenester, ikke minst gjennom programmet *Norsk digitalt bibliotek*. Norgesbiblioteket skal framstå som et samhandlende biblioteknettverk, der de samlede ressursene og tjenestetilbudet gjøres tilgjengelig for alle. Forskriften bør legge til rette for at dette samfunnsoppdraget kan oppfylles på en god måte.

I rapporten *"Kulturarven til alle – om digitalisering, digital bevaring og digital formidling i abm-sektoren"* har arbeidsgruppen for digitalisering i Norsk digitalt bibliotek understreket at digitalisering, bevaring av digitalt materiale og digitale tjenester er den sentrale utfordringen i abm-sektoren. Det handlingsrommet arkivene, bibliotekene og museene gis i forskriften, spesielt muligheten til framstilling av digitale eksemplarer, er derfor av avgjørende betydning for at målsetningen "kulturarven til alle" skal kunne nås.

Når hovedbegrunnelsen for eksemplarframstilling av beskyttede verk i abm-institusjonene er konservering og bevaring for ettertiden, samt forenklet og forbedret betjening av lånere og brukere (jf høringsutkastets punkt 2.3), bør dette konkret komme til uttrykk i forskriften.

I forslaget til ny forskrift, er det etter ABM-utviklings vurdering, ikke tatt nok hensyn til behovet for forenklet betjening av brukerne og mulighetene til å ta i bruk ny teknologi. Begge disse forhold framheves i "Eit informasjonssamfunn for alle" (St.meld. nr. 17 (2006-2007)) og i "Underveis rapport eNorge 2009" (Fornyings- og administrasjonsdepartementet, 2006). ABM-utvikling mener at abm-institusjonene kan gis større handlingsrom for å ivareta disse behovene uten at rettighetshavernes legitime interesser settes til side.

Forskriften skal tas i bruk av ansatte i arkiv, bibliotek og museer. Forskriften er slik den foreligger vanskelig å forstå for ikke-jurister. Abm-utvikling foreslår at forskriften skrives om og forenkles med tanke på å gjøre den lettere tilgjengelig for de som skal ta den i bruk.

2.0 Merknader til kapitel 1

§ 1-1

ABM-utvikling ser det som positivt at museer er foreslått inkludert i forskriftens regler om eksemplarframstilling slik det også er hjemmel for i loven. Formuleringen "offentlige og private museer" dekker også godt formålet.

Når det gjelder arkiv er imidlertid den eksisterende formuleringen "arkiv under arkivverket" ikke dekkende. Arkivverket er betegnelsen på Riksarkivet og statsarkivene og dekker ikke det samlede arkivlandskapet, som i tillegg til Arkivverket, består av både fylkeskommunale, interkommunale, kommunale og private arkivinstitusjoner. Disse mottar i tillegg til offentlige arkiv også arkiv fra private arkivskapere (bedrifter, organisasjoner, personer) slik en rekke museer og bibliotek også gjør, og vil følgelig ha samme behov for eksemplarframstilling til plass-, konserverings- og sikringsformål som de øvrige institusjonene nevnt i forskriftens § 1-1.

ABM-utvikling foreslår følgende endring i teksten: "arkiv under arkivverket" endres til "offentlige og private arkivinstitusjoner". En slik formulering vil i tillegg til å omfatte de relevante arkivinstitusjonene, også samsvare bedre med formuleringene for bibliotek- og museumssektoren.

§ 1-2

I § 1-2 videreføres hovedregelen om at eksemplarframstilling må skje til samme format som originaleksemplaret uten at dette er begrunnet i høringsutkastet. Digitalisering vil følgelig bare kunne skje der den enkelte bestemmelse særskilt åpner for dette.

ABM-utvikling vil foreslå at hovedregelen om at eksemplarframstilling må være i samme format som originaleksemplaret fjernes, slik at eksemplarframstillingen kan skje i det format som er mest hensiktsmessig for å oppnå formålet med bestemmelsen: "konservering og bevaring for ettertiden av vår felles kulturarv, samt forenklet og forbedret betjening av lånere og brukere." (høringsutkastet pkt 2.3 s 4)

Når et arkiv, bibliotek eller museum skal utnytte et åndsverk bør det være åndsverket som er i fokus for opphavsretten og ikke mediebæreren åndsverket er knyttet til. Det bør være abm-institusjonenes faglige vurdering som skal ligge til grunn for valg av format. Begrensninger bør legges i adgangen til å utnytte kopiene.

§ 1-3

Andre ledd er en videreføring av gjeldende fjernlånsregel med noen mindre endringer. Slik vi leser forslaget til forskrift omfatter bestemmelsen bare digitale eksemplarer av åndsverk.

(Fjernlån av fysiske eksemplarer tillates med hjemmel i åvl. §19.)

Digitalt fjernlån tillates kun der andre bestemmelser i forskriften hjemler digitalisering av et analogt verk. Det går ikke fram av ordlyden i forskriften at fjernlån er tillatt der originalen er digital og avtalevilkår ikke hindrer dette, men vi går med bakgrunn i merknaden til bestemmelsen i høringsutkastets s 11, ut fra at dette også er ment å være tillatt.

Det er i så fall positivt at digitale originaler også skal kunne fjernlånes på konkret bestilling, slik at analogt og digitalt fjernlån likestilles. Brukeren kan ta utskrift av det fjernlånte materiale i samme utstrekning som det er anledning til å ta fotokopi for utlevering til eie. ABM-utvikling ser det som positivt at det kan tas utskrift av digitalt fjernlånt materiale. Den snevre digitaliseringsadgangen som gis i forskriften gjør imidlertid at det kan stilles spørsmål ved hvor stor praktisk betydning adgangen til digitalt fjernlån vil få for bibliotekene.

Å framstille en digital kopi av et analogt verk for å gjøre det enklere å distribuere til en bruker innenfor rammene av kontrollert fjernlån vil ikke ha annen betydning for rettighetshaver enn tradisjonelt fjernlån av analogt materiale. Betydningen for en rasjonell og ressursbesparende logistikk-løsning for bibliotekene er derimot stor, og muligheten for å gi brukeren rask tilgang vesentlig. ABM-utvikling foreslår derfor at det skal kunne digitaliseres for kontrollert fjernlån.

Det foreslås et nytt tredje ledd hvor det åpnes for eksemplarframstilling til utlån av kopier av musikk- og filmverk i visse svært begrensede tilfeller. Dette gjør at det vil være mulig å ta en digital kopi av film og musikk til utlån i tilfeller der originalen er sårbar for skade eller vanskelig kan erstattes hvis den går tapt. Det kan også framstilles maskinlesbare kopier av analoge originaler til utlån. ABM-utvikling ser dette som svært positivt og som en forutsetning for at denne typen materiale i det hele tatt skal kunne være tilgjengelig.

§ 1-4

Nasjonalbiblioteket gis i tredje ledd en særlig hjemmel til å overføre eksemplarer i sine samlinger til andre format, også til maskinlesbare (digitale) eksemplarer. Nasjonalbiblioteket kan fritt velge det format som etter deres faglige vurdering er best egnet til å ivareta Nasjonalbibliotekets bevaringsoppdrag. Dette er positivt.

Denne bestemmelsen er begrunnet i Nasjonalbibliotekets særlige bevaringsoppdrag. Bevaringsoppdrag er ikke unikt for Nasjonalbiblioteket, men gjelder også for en rekke andre institusjoner som er omfattet av § 1-1. Det bør være institusjonenes egne faglige vurderinger som skal ligge til grunn for valg av format for eksemplarframstilling for bevaringsformål.

ABM-utvikling foreslår derfor at det innføres en alminnelig adgang til eksemplarframstilling i andre format enn originaleksemplaret når det skjer av plasshensyn, eller til nødvendige konserverings- eller sikringsformål. ABM-utvikling kan vanskelig se at dette skulle kunne være i konflikt med rettighetshavernes økonomiske interesser da eksemplarframstillingen likevel vil skje innenfor svært snevre rammer. Tvert om bør det være i rettighetshavers interesser at deres verk sikres på den faglig best egnede måte.

I forskriften heter det at maskinlesbart eksemplar kan framstilles der et tilsvarende eksemplar "ikke kan skaffes fra utsalgssted, utgiver, importør eller produsent."

I Innst. O. nr. 103 (2004-2005) er det satt som avgrensning at "originaleksemplar ikke er å få kjøpt i ordinær handel". Dette er en snevrere avgrensning enn at eksemplaret ikke kan skaffes fra "utgiver, importør eller produsent". ABM-utvikling ser ingen grunn til at ikke komiteens formulering opprettholdes i forskriften og foreslår at "originaleksemplar ikke er å få kjøpt i ordinær handel" settes som avgrensning.

§ 1-8

ABM-utvikling er positiv til at det legges opp til fjernlån av pliktavlevert dokument på "særskilt bestilling til bruker som befinner seg i" lokalene til norske universitets- og høgskolebibliotek" slik punkt nr. 3 hjemler. Imidlertid ser vi liten grunn til at det ikke skal være mulig på samme vilkår å gi tilgang til digitalt pliktavlevert materiale også ved andre bibliotek i Norge, slik regelen i dag er for analogt pliktavlevert materiale.

Dette er en ordning som bidrar til å sikre lik mulighet til utdanning og forskning uavhengig av bosted. En åpning for at det skal være mulig å tilgjengeliggjøre pliktavlevert maskinlesbart materiale via terminaler i alle bibliotek, kan vi vanskelig se kan være i konflikt med rettighetshavernes økonomiske interesser så lenge tilgjengeliggjøringen er på "særskilt bestilling" og siden det ikke er adgang verken til utskrift eller kopiering.

Vi ønsker også å påpeke at begrepet forsker i punkt 3 kan oppfattes som en innsnevring av formålet som følger av pliktavleveringslovens § 1. I pliktavleveringsloven brukes begrepet "forskning og dokumentasjon" uten at det i loven stilles krav til spesiell forskningskompetanse. ABM-utvikling mener at bestemmelsen i punkt 3 må gi anledning for fjernlån i kontrollerte former til de formål som følger av pliktavleveringsloven.

§ 1-9

Første ledd

Bestemmelsen er ny og innfører en adgang for abm-institusjonene til å tilgjengeliggjøre åndsverk fra egne samlinger til enkeltpersoners forskningsformål eller private studieformål på terminaler i egne lokaler. Hjemmelen gir ingen selvstendig digitaliseringsadgang.

Tredje ledd

Det skal kunne tas papirutskrift til eie, men utskriftsadgangen begrenses av § 1-9 annet ledd, slik at kopieringsadgangen iht. åvl. § 12 begrenses. § 12 gir rett til privat kopiering når det foreligger et lovlig kopieringsgrunnlag. ABM-utvikling stiller spørsmål om det i en forskrift som gjelder abm-institusjonenes rett til eksemplarframstilling, kan gjøres innskrenkninger i hjemler nedfelt i andre lovbestemmelser. Denne innskrenkingen er også i strid med Stortingets intensjon slik det kommer til uttrykk i Innst. O. nr.103 (2004-2005), s 34 der flertallet mener at

" (...)det må være mulig for bibliotekbrukere å ta papirutskrifter av digitalisert materiale fra bibliotekenes samlinger, på lik linje med fotokopier fra samme verk."

ABM-utvikling ser ikke at begrensningen i utskriftsadgangen § 1-9 tredje ledd er i tråd med Stortingets intensjon og foreslår at denne begrensningen oppheves.

§ 1-10

De endringene som er foreslått i forskriftens § 1-10 er i tråd med endringene i åndsverkslovens §§ 17 og 17a. ABM-utvikling ser det som positivt at retten til eksemplarframstilling også omfatter digitale eksemplarer, og at begrepet ”utlån” er endret til ”bruk”. Nettopp i lys av dette vil begrepet ”vanlig låneperiode” ikke nødvendigvis være et dekkende begrep for tilgjengeliggjøring og distribusjon. At brukerens tilgang til lydbøker skal være tidsbegrenset kan løses gjennom dagens løsninger, slik høringsutkastet presiserer. Noen distribusjonsformer har ikke som forutsetning at et digitalt eksemplar overføres til låner, men at det gis direkte tilgang til det digitale eksemplaret, som for eksempel gjennom streaming. ABM-utvikling mener at det likevel vil være mulig å oppfylle forskriftens intensjon på dette punktet gjennom å legge begrensninger i antall samtidige brukere. Dette bør presiseres nærmere hvis begrepet ”vanlig låneperiode” skal brukes i forskriften.

Det er naturlig at det er institusjonen eller organisasjonen som distribuerer den digitale lydboken eller det digitale eksemplaret som har ansvaret for å velge tekniske løsninger som ivaretar forskriftens forutsetninger når det gjelder distribusjon og tilgang for bruker. Begrepet ”brukergruppe” er derimot noe uklart. I § 1-9 brukes begrepet ”enkeltpersoners forskningsformål eller private studieformål”. Også når det gjelder eksemplarframstilling til bruk for funksjonshemmede vil det dreie seg om produksjon for å imøtekomme enkeltindividers behov. Forskriften er utvidet til å gjelde alle personer som på grunn av funksjonshemning ikke kan tilegne seg verket på vanlig måte. Det er ikke nødvendigvis en egenskap ved individet, men like gjerne ved det formatet verket primært er gjort tilgjengelig i som hindrer bruk, jf. den drøfting av begrepet funksjonshemning som ble presentert i NOU 2001 : 22 Fra bruker til borger. Når det i Ot.prp. nr. 46 (2004-2005) pekes på at ”De funksjonshemmede som har behov for særskilt tilrettelagt materiale, skal også da dokumentere funksjonshemningen” (s. 89), vil det være egenskaper ved enkeltindividet som vurderes. Det er behov for ytterligere avklaring når det gjelder begrepet funksjonshemning i § 1-10.

Når § 1-10 legger ansvaret for at eksemplaret distribueres til ”riktig bruker” på den enkelte institusjonen eller organisasjonen som står for distribusjonen, bør kompetansen for å vurdere hvem som er ”riktig bruker” også legges dit. Ansvar for veiledning i hvilke vurderinger som bør legges til grunn, kan eventuelt knyttes til et kompetansemiljø som for eksempel Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek. Dette forsterker ytterligere behovet for at forskriften er tydelig nok på dette punktet.

Med vennlig hilsen

Jon Birger Østby
direktør

Leikny Haga Indergaard
avdelingsdirektør

